

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Balsai iš tamsos ir tylos

Praėjusiame numeryje spausdinome Vandos Juknaitės knygos „Tariamasis iš tamsos“ ištrauką. Tai ne vienintelė tokia Vandos Juknaitės knyga, kuri remiasi autentiškais gyvenimo balsais – nuskriaustų, pažemintų, silpnųjų bylojimu. Ir „Išsiduosi. Balsu“, ir apysaka „Stiklo šalis“, ir rašytojos pjesės, ir jos ankstyviausieji kūriniai – „Ugniaspalvė lapė“ ir „Šermenys“ – jie visi mažojo, silpnojo žmogaus, nemo kančio socialinės ir politinės naujakalbės, pusėje. Ji panaši į kitą rašytoją, Bitę Vili- maite, šiuolaikinės novelės meistrę, kurios trumpoji proza irgi patenka į šios tema- tikos lauką - mažojo, silpnojo žmogaus, senelio, vaiko, neigaliojo balso lauką.

Koks gi šiandien yra to balso aidas, kai daug garsiau ir triukšmingiau aidi – ypač prieš didžiąsias metų šventes – reklaminis įvairių labdaros ir paramos projektų triukšmas? Žinia, be šito triukšmo šiandien vargu beapsieisi, vargu beatkreipsi įky- riai peršamų paslaugų ir pasiūlų išvargintą žmogų – kita vertus, gal tas triukšmas, tas ažiotažas yra ir neblogas dalykas, jeigu yra skirtas, pavyzdžiui, sergantiems vaikams ar vienišiams senoliams paremti?.. Galbūt skubančiame pasaulyje kitaip ir būti ne- gali – reikia aukoti taip, kaip patogiau ir greičiau išeina. Pavyzdžiui, skambinant trumpaisiais numeriais. Ir patogų, ir atlikęs pareigą jautiesi.

Visi aukojimo būdai yra geri, nereikia smerkti nei reklamos, nors ji kartais ir pigi, ir neskoninga, piktinanti esteto akį ir ausį, nei aukų rinkimo būdų, kurie gali pa- sirodyti besą netgi kvaili (pavyzdžiui, žmogus, įlindęs į rausvo kiškio kailį). Estetų šir- dis kartais būna labai kieta. Tačiau visgi reikia būti įdėmiam, kai girdi tylų balsą. Klausytis tylos, klausytis to, kas nešaukia, nerėkia. Kas byloja iš tamsos ir tylos. Mes neretai pamirštame, kad daugelis silpnųjų yra savaip išdidūs – nemeskime jiems lab- daros kaip savo gerovės atliekų, kaip išmaldos, tegu tai bus pasidalijimo tuo, ką turi geriausio, ženklas.

Balsai iš tylos ir tamsos. Jeigu tik mes girdime, jie mums liudija – didesnio pa- sidalijimo, kaip pasidalijimas meile ir santarve, nėra ir nebus. Reikia pasidalinti ne tik daiktais ir pinigais – reikia pasidalinti savimi. Ir ne savo tuštybe – savo pilnybe. Mes pamirštame, kad ir žmogaus dvasia, žmogaus siela kaupia didžiulius turtus: juoką, vaizduotę, pasakas, viltį, džiaugsmą. Šituo dalytis reikia kuo dažniau ir kuo gausiau, nes joks daiktas neatstos pasakos: pasaka turi visa, ko neturi realybė, kad ir kokia turtinga ji būtų.

Rašytojo balsas irgi yra toks, savotiškas – iš tamsos. Ypač rašančio vaikams. Juk pasakų šalies etika išlieka visada nepakitusi – o mokslinės hipotezės nuolat keičiasi. O kadangi daugelis suaugusiųjų kintančių hipotezių pasaulį laiko teisingu ir vie- ninteliu galimu, reikia kalbėti iš pasaulio tamsos apie pasaulio šviesą. Tą, kurioje vis dar atpažįstame pasakų šalies įstatymus, kokie jie iškreipti ar perdirbti bebūtų. Ži- noma, tikėti pasaka yra labai nemadinga, netgi nepadoru, ypač suaugusiam ir pro- tingam žmogui. Bet argi ne Šventajame Rašte pasakyta, kad kvaila toji pasaulio iš- mintis Viešpaties akyse?..

Pabaigai – eilutė iš kriminalinės kronikos. Vieno rajono policija gavo pranešimą, kad dingio penkiameitis vaikas. Išėjo iš namų ir prapuolė. Policijos ekipažas, išvažia- vęs prapuolėlio ieškoti, rado jį einantį keliu, naktį, vieną. Policija parvežė jį namo ir rado girtutėlaite vaiko močiutę, apdujusius mamą ir jos sugyventinį. Vaikas atsisakė su jais likti. Paskutinės žinios tokios, kad vaikas liko globos namuose ir į namus grįžti nenori.

Sunku čia ką bepridurti, juolab kažką fantazuoti. Bet man neišeina iš galvos tas kelias ir vaikas, einantis juo naktį – tarsi trokštų, tarsi tikėtų, kad nueis ten, kur vis- kas kitaip. Kur auga stebuklinga obelis ir trykšta pieno šaltinis. Kur pasaka teisinges- nė, nei kasdienybė. Ir aš labai norėčiau, kad pasakos tiesa išsipildytų.

Renata Šerelytė

Romualdas Rakauskas. Žydėjimas

KRINTANTIS

*Angele, tau šiandien skauda sparną.
Aš žinau, kad sužeidė. Kurį?
Aš sakau tau – angele. Be vardo.
Nes tu jo tikriausiai neturi.*

*Tu juk negimei. Ir nežinau, ar būni.
Bet sparnai tau, angele, svarbu.
Vienasparni angele, bekūni,
Aš visai ne apie tai kalbu.*

*...Baltas baltas tavo nebuvimas,
Kai pasauly tokia juoduma.
Tu verkei, o aš – buvau užkimus,
Prabilau – pati nejudama,*

*Kad rytoj paliesčiau tavo sparną
(Angele, gal pasimelsk už tai),
Kad atneščiau perregimą vardą,
Krintantį į žemę iš aukštai.*

Ramutė Skučaitė

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radio ir televizi- jos rėmimo fondas 2013 metų IV ketvirčiui suteikė 12,950 Lt paramą šešta- dieniniam „Draugo“ prie- dui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsau- gojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Balsai iš tamsos ir tylos • **2-as psl. Astrida Petraitytė.** Brastos Biblija – atspirties taškas ne tik protestantams • **3-as psl. Ramutė Skučaitė.** Tamsiai ir šviesiai matys • **4-as psl. L. Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Tapybiška gėlių terapija/ „Tyla tarp žmonijos nuopuolio ir pakilimo“ • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Paminėtos 150- osios Prano Mašiotto gimimo metinės • **6-as psl. S. Abromavičius.** Lietuvos karininkijos istorija • **7-as psl. Gražina Mareckaitė.** Juozas Glinskis ir lietuvių teatras (2) • **8-as psl. Kultūros kronika/** Ecos de Lituania švenčia 10 metų jubiliejų

Kitame numeryje: Renginys, skirtas Jurgiui Blekaičiui • Knygų apžvalga

Redaguoja **Renata Šerelytė** rainbow.vilnius@gmail.com • Maketuoja **Jonas Kuprys**

Brastos Biblija – atspirties taškas ne tik protestantams

Astrida Petraitytė

Spalio 23-ą Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje (jos vestibulyje) atidaryta itin reikšmingų leidinių paroda, skirta Brastos Biblijos 450-osioms metinėms. Čia eksponuojama ne tik Brastoje Radvilos Juodojo įkurtoje spaustuvėje 1563 m. išspausdintas unikalus leidinys, Biblijos vertimas į lenkų kalbą, bet ir daugelis kitų įvairiakalbių senųjų – ankstesnių nei Brastos Biblija ir kiek vėlesnių – Šventojo rašto leidinių. Jau vien knygų gigantiškumas ir meniškumas daro įspūdį! Mūsų dėmesiui pateikti ir atskiri leidinių fragmentai – tituliniai ir kitų akį traukiančių puslapių kopijos ir pan.

Parodos atidarymas surengtas, galima sakyti, kaip glausta konferencija. Vadovaujant LMA Vrublevskių bibliotekos direktoriui dr. Sigitui Narbutui, trumpus, bet informatyvius pranešimus padarė senosios raštijos tyrėjos – istorikė habil. dr. Ingė Lukšaitė ir kalbininkė dr. Gina Kavaliūnaitė Holvoet. Istorinį žvilgsnį papildė menotyrininkės dr. Jolitos Liškevičienės vienintelio Brastos Biblijos puslapio – titulinio – aptarimas (juk knyga ne veltui vadinama ir poligrafijos šedevru!), ir knygotyrininkės dr. Daivos Narbutienės pasidalijimas parodos kuratorės vargais ir džiaugsmais.

Ir tai dar ne visa parodos atidarymo popietės programa! Protestantiškų giesmių pagiedojo Vilniaus ev. reformatų choro „Giesmė“ duetas – Janina Pamarneckienė ir Austė Nakienė. O svečiai iš Baltarusijos – dr. Natalija Beriozina ir jos kolegos – pristatė jų nacionalinės mokslų akademijos Centrinės mokslinės Jakubo Kolaso bibliotekos projektą (kurio partneris – Vrublevskių biblioteka) – kompaktinę Brastos Biblijos plokštelę. Joje – įvadiniai straipsniai rusų kalba ir, suprantama, originalioji leidinio versija. Rengėjai dėkojo vilniškei partnerei už galimybę pristatyti pilną Bibliją – iš puikiai išsilaikiusio LMA bibliotekos egzemplioriaus (tiesa, ir jame trūksta poros puslapių) užkamšytos kur kas labiau nukentėjusio Baltarusijoje saugomo leidinio spragos. Nekeista, kad kaimynams rūpi šis unikalus XVI amžiaus leidinys. Juk Lietuvos Brasta – tai dabartinis Baltarusijos Bres-tas.

Kaip ryškėjo ir pranešėjų kalbose – Brastos Biblija ne vien protestantiškai konfesijai svarbus leidinys. Pasak Lukšaitės, tai knyga, mūsų istorijoje žyminti daugybę pradžių – Brastos spaustuvė davė pradžią visai Lietuvos spaudai, joje išleista Biblija įkvėpė aktyvų biblistinį judėjimą: leistos atskiros Šventojo Rašto dalys ir kt. (Reikia pabrėžti, kad pirmoji spaustuvė Lietuvos teritorijoje – 1522 m. Pranciškaus Skorinos Vilniuje įkurtoji, rusėnų kalba išleidusi pora religinio turinio knygelių. Bet po gaisro spaustuvei užsidarius, šie spausdiniai liko „epizodu“, neturėjusiu tolimesnių pasekmių).

LDK kanclerio ir Vilniaus vaivados Mikalojaus Radvilos Juodojo 1553 m. Lietuvos Brastoje įsteigtoje spaustuvėje per jos gyvavimą (iki 1570 m.) išleista 40 leidinių, skirtų pirmiausia reformatams (kalvinistams), bet, galime numanyti, veikusių visą LDK bendriją, jos teologinius sluoksnius. Bibliją vertė Radvilos Juodojo sutelkti (ir išlaikomi) vertėjai – jų vardai liko neužfiksuoti, bet žinoma šiame būryje buvus įvairių šalių atstovų, kurių dalis – iš etninių požiūriu mišrių Lenkijos sričių.

Kavaliūnaitė, pažymėjusi, kad Biblijos vertimai į nacionalines kalbas prasidėjo dar prieš Reformaciją (štai į senąją slavų kalbą versta jau XV a. viduryje), daugiausia dėmesio skyrė įvairių leidinių vertimo palyginimui, galima sakyti – „metodologijai“: vienais atvejais versta laisviau, siekiant perteikti prasmę, kitais – labiau stengtasi versti „pažodiškai“, dažnai išlaikant ir kalbines konst-

rukcijas, vertimo kalboje nesyk tampančiais negyvais konstruktais. Deja, šiuo požiūriu, anot Kavaliūnaitės, ir Brastos Biblija sulaukė nemaža kritikos. Pirmiausia jos trūkumus šalinti ėmėsi Simonas Budnas (1570-aisiais išleides vadinamąją Nesvyžiaus Bibliją).

Beje, galime prisiminti, kad mūsų mokslininkų humanitarų (juk ne vien istorikai raštijos paminklais domisi) Brastos Biblija nebuvo nutylėta. Mikalojaus Radvilo Juodojo, maištautojo prieš krikščionybės nutolimą nuo pradinių ištakų amenybę bei veiklą savo monografijose pristatė ir I. Lukšaitė*, ir iš filologinių savo profesijos rėmų išsiveržusi Dainora Pociūtė.**

Žvilgterėję į šiuos leidinius, galėtume pajusti platesnį XVI a. reformacinio judėjimo kontekstą, Mikalojaus Radvilos Juodojo veiklos lauką, jo įkurtos spaustuvės Brastoje indėlį į mūsų teologinę (ir ne tik) raštiją, Radvilų (Brastos) Biblijos ištakas ir versmes.

Štai apie pačią Bibliją liudija I. Lukšaitė: „Akivaizdu, kad Biblijos vertimui buvo keliami to meto moderniosios klasikinės filologijos reikalavimai: privalu buvo versti iš šaltinio originalo kalbų – graikų, hebrajų ir derinti su lotynų kalbos vertimais“ (p. 300).

D. Pociūtės teigimu, kalvinizmui atstovavęs Radvila Juodasis toli gražu nebuvo aklas didžiųjų autoritetų sekėjas, jis savais keliais ieškojo Evangelinės tiesos, tai liudija ir šis jubiliejinis leidinys:

„Pažymėtina, kad ankstyvojoje Brastos leidybinėje programoje nesiremta ortodoksijos tėvais tapusių Calvino, Bullingerio ir kt. raštais, o domėtasi su oficialiuoju Ciurichu konfliktavusiais Biblijos komentatoriais. Tikriausiai neatsitiktinai, nes jau 1555–1556 m. buvo pradėtas organizuoti pirmasis LDK evangelikų Biblijos vertimas į lenkų kalbą, kurio galutinis rezultatas buvo 1563 m. Brastos Biblija – pirmoji protestantiška Biblija Lietuvoje ir Lenkijoje, kurios vertimas XVII a. pradžioje jau nebepatenkino kalvinizmo ortodoksų.“ (p. 234)

Jau po pranešimų, pasigėrėjusi po stiklu saugomais įspūdingais leidiniais (čia regime, pavyzdžiui, ir M. Lutherio Bibliją), pasigavau gerb. Ingė Lukšaitę ir uždaviau senokai mane kankinantį klausimą: protestantizmas, kaip katalikybės reformavimo judėjimas, iškėlė idėją Bibliją spausdinti gimtąja kalba, o štai LDK Biblija išverčiama į lenkų kalbą, tad ar XVI amžiuje neslypėjo pavojai, galėję nulemti tai, kad šiandien lietuviškos Lietuvos visai nebūtų?

Ingė Lukšaitės: „XVI amžius buvo kryžkelės lai-

Poligrafijos šedevras – Brastos Biblija

Kiti įvairiakalbiai Šventojo Rašto leidiniai

kas. Daugelyje Vidurio Rytų Europos valstybių, kur gimtosios kalbos nebuvo tvirtai įsigalėjusios kaip rašto kalbos, Reformacija kaip tik paskatino į gimtąją kalbą atsigręžti, pirmiausia – religinėje raštijoje. Reformacija formulavo ne idėją, kad Biblija turi būti gimtąja kalba, bet kad Dievo žodis turi būti skelbiamas, apeigos atliekamos *suprantama* kalba. Kiekviena Bažnyčia rinkosi, kuri kalba yra toji „suprantama“. Lietuvos bėda buvo ta, kad reformacinio judėjimo suformuotos Bažnyčios (turiu galvoje Didžiąją Lietuvą) gana vėlai suvokė, jog religinė raštija turi būti kuriama ir lietuvių kalba. Ši jau plačiai sklaidai skirta spauda pradėta kurti tik paskutinį XVI a. ketvirtį. Ir Lietuvos Evangelikų reformatų bažnyčioje lietuvių kalbos svarbą pirmiausia suvokė ne dvasininkai, o pasauliečiai.

Bajoras Merkelis Petkevičius į lietuvių kalbą išvertė Katekizmą, išleido savo lėšomis, prisakydamas: lietuviai turi savo namuose mokyti vaikus tikėjimo tiesų. 1600-aisiais vėlgi pasaulietis Jokūbas Morkūnas išvertė ir išleido – finansavus Sofijai Vnuškienei – Postilę. Taigi tai būta judėjimo Bažnyčios viduje – ne Sinodo sprendimų. Ev. reformatų bažnyčios Sinodas lietuviškus leidinius aprobavo tik XVII a. pabaigoje, bet ir tai šie reikalavimai pirmiausia kelti „iš apačios“ – atskirų distriktų (Biržų, Kėdainių, Salamiesčio) dvasininkų. Bendradarbiaujant su pasauliečiais, remiant keliems mecenatams (Jonuši Radvilai ir kt.) tuomet (1653 m.) išleista *Knyga Nobažnystės Krikščioniškos*. Tenka sakyti, kad istorinėje kryžkelėje mes vėlai supratome lietuvių kalbos reikšmę.”

Vis dėlto Brastos Biblija – kaip spausdinto žodžio LDK teritorijoje pradžia, kaip teologinių raštų, galiausiai leistų ir lietuvių kalba, atspirties taškas – nusipelnė mūsų įdėmaus žvilgsnio.

*Ingė Lukšaitė. Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje: XVI a. trečias dešimtmetis – XVII a. pirmas dešimtmetis. – V.: Baltos lankos, 1999. – 647 p.

**Dainora Pociūtė. Maištininkų katedros: ankstyvoji Reformacija ir lietuvių-italų evangelikų ryšiai. – V.: Versus aureus, 2008. – 599 p. □

Pirmoje eilėje iš kairės: G. Kavaliūnaitė Holvoet, I. Lukšaitė, J. Liškevičienė.

Astridos Petraitytės nuotraukos

Ramutė Skučaitė

Tamsiai ir šviesiai matys

Spalio 28 d. Vilniuje, Rašytojų klube, įvyko poetės, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatės Ramutės Skučaitės sukaktuvinis vakaras (spalio 27 d. poetei sukako 82-eji). Buvo pristatytos ir dvi ką tik dienos šviesą išvydusios poetės knygos: eilėraščių knyga „Tamsiai ir šviesiai matys“ (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla) ir eiliuotų pasakų knyga „Ant ledo atsirado rožė“ (leidykla „Homo liber“). Skambūs Ramutės Skučaitės eilėraščiai iki šiol – nepaprastama klasika, su jos knygomis užaugo ir auga ne viena Lietuvos vaikų karta, iš jos posmo lengvumo ir eiliavimo profesionalumo mokėsi ir mokysis ne vienas jaunas poetas. Šiandien skaitytojams norime pateikti eilėraščių iš naujausios poetės knygos „Tamsiai ir šviesiai matys“, skirtos suaugusiam skaitytojui. Eilėraščiai čia susipina su memuarinės prozos tarpais, iškeliami etinių vertybių akcentai, harmonijos ilgesys, sielų ryšys, meilė. Šie motyvai natūraliai aprėpia poetės, jos artimųjų ir bičiulių skaudžias tremties patirtis (1949 m. R. Skučaitė buvo ištremta į Irkutską), tų patirčių suformuotą laikyseną.

NESENIAI

Perregima. Šalta. Bet nešalta.
Skraidantys tuštumo vaizdiniai.
Skambesys. Ne smuiko. Rodos – alto,
Grojusio buvimą neseniai.

Aukšto augalo palūžęs stiebas
Tuštumai pasakė: pavargau.
Aišku, pavargai – nesi juk dievas
Pievų ar miškų... (Čia aš sakau).

Aš sakau, kad tuščia ir neskraido
Nei sparnai, nei gaidos tuštume.
Viskas: nei virpėjimo, nei aido.
Buvo. – Praskambėjo. Pro mane.

Pro mane, kur perregima. Tyra.
Kur buvau, nebūsiu, bet esu.
Kanifolija nematomi nubyra
Nuo stygos – su mirusiu balsu.

KAI...

Kai mes ne-gyvensim žemėj
(Kai nebegyvensim virš),
Pamiršim, kad žolės želia,
Žolės mus irgi pamirš.

Ir kai sidabrinės miglos
Dangstys vis kitas žoles,
Tai dienos – nei trumpos, nei ilgos –
Sidabrą atskridusios les.

Jų akys bus tamsios ir šviesios,
Jos tamsiai ir šviesiai matys,
Kai virš – prie šviesotamosios šliesis
Vilties nebetekus viltis.

ČIOBRELIAI – UŽ...

Džiūstančių čiobrelių alsuma
Įsaulį vidurdienį per sumą.
(Papily dabar pati suma
Per kvapumą patį, per alsumą).

Už visų kvepėjimų – toli –
Už varpų, už sergančių vargonų,
Įšalo tyloj (ne Papily)
Tirps čiobreliais užbarstyta duona.

TYLA IR GARSAS

Paskutinis degtukas sudrėks,
Kad tylėtų vanduo neužviręs,
Ir be garso naujagimis rėks –
Dar negimęs ir dar nenumiręs.

Reikia peržengti tylas ir garsus,
Kol kalba nesustingo ant lūpų,
Kol dar žodis – toksai nedrąsus –
Prie Bradūno eilėraščio klūpo.

Ir išplaukt paskutiniu laivu,
Kol dar laikas ištirti nesuspėjęs,
Kad nežadintų mano tėvų
Nei pajūrio, nei tundrų vėjas.

RUGSĖJO GRIMAS

Dar pažaiskim žodžiu ir šviesa,
Pasijuokim iš savo likimo,
Kol dienos ir nakties netiesa
Dar pilna prieštaringo neigimo.

Kol nukrinta ramiai obuolys
Ir nukritęs per pusę suskyla,
Kol abi bekvapės jo dalis
Dar rugsėjis nardina į tylą.

Kol nežinom, iš kur ta tyla,
Obuolys ir naktis, ir kritimas,
Kol svaigus kaip pernykštė sula
Medį sendina rudenio grimas.

RUGSĖJIS. PRIE VILNELĖS

Jau buvo Vilnius. Prie Vilnelės
Pastatė cerkvę Julijonai,
Ir akmeny glūdėjęs velnias
Klusniai nusilenkė ikonai.

Raudonas paukštis į erškėtį,
Kad uoga noktų – nenukristų.
... Miestiečiai pradeda tikėti
Į liūdną tamsiaveidį Kristų.

Jo siauros plaštakos kaip strėlės
Nei glauti, nei atstumt nenori,
Tik žvilgsnis, šimtmečius praskėlęs,
Jau laiko visą skausmo svorį.

Jau sutelpa visokios tiesos
Į žvilgsnį, į miestiečių būrį,
Ir akmenys – rugsėjų vėsūs –
Jei ką turėjo – nebeturi.

IŠSLAPTINTA

Tebūna sniegas tavo tėvas.
Ištirpus gegužę dvasia,
Kada žalumo šaukias pievos
Ir kai namai – ne namuose,
Kada Oka, nukandus krantą,
Pati paskęsta eketėj,
Kai ožkos rąstų žievę kremta,
Kai žingsnį peršokus katė
Išnyksta, o nelaimės naštą
Palieka tau, ir tu imi,
Kad, sunkiai pertempus per brastą,
Ją atkartotum savimi.

Slapta – tegul nežino niekas,
Kur užgimei ir kur eini,
Nors nebeskaudžiai tirpsta sniegas
Kitokios upės vandeny.

JAU

Kai angelas pagros kaire ranka,
O gaidos tils, sukritusios į nieką,
Vaikai, kurie jas buvo berenką,
Lyg ir namo, o gal kitur nubėga.

Visai kitur – per kvepiančias lankas,
Ir dar kitur: nei pievų, anei kvapo.
Pakėlė angelas dar skambančias rankas,
Ir gaidos, rankos ir vaikai – sutapo.

APIE KIETĮ

Jau žmonės nepažįsta vienas kito,
Jau niekas nepaguodžia, jau neskriaudžia,
Jau čia seniai tik tiek ir tepakito:
Iš juodžemio – balti gyvatės griaučiai

Kalkėdami dar primena mokyklą,
Kreida rašytų formulių klaidumą,
Prasmių nelogiką, langų nestiklą
Ir didelių doktrinų nedidumą.

Čia, sako, lūžo vandenyno bangos,
Čia buvo lemta upėm sutekėti.

Prieš tai jau ar po to? – ištirpę dangos
Numes ant akmenų dulkėtą kietį.

Ramutė Skučaitė. Tamsiai ir šviesiai matys. Eilėraščiai ir ne. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2013.

Tapybiška gėlių terapija

Justinos Puidokaitės tapyba

Natiurmortas su dviem kupstais, 2013

Pavasario gėlynėlis su uogomis, 2013

Autoportretas su dviem kairėm rankom, 2011

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Manau, ši paroda čia surengta ne atsitiktinai. Pasirodo, autorė yra ragavusi nemažai mokslų: 1996 m. Vilniaus dailės akademijoje baigė tapybos studijas, 1997 m. – senųjų tapybos technikų specializacijos kursą *Pallazzo Spinelli* restauravimo institute Florencijoje (Italija), 2000 m. – VDA vaizduojamosios dailės tapybos magistratūrą pagal menų krypties tapybos (restauravimo) programą (suteiktas *Magister Artium* laipsnis), 2005 m. papildomai – Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto Kultūros vertybių konservavimo kursą (suteikta technologo

profesinė kvalifikacija). Taigi jos darbuose dera ir menas, ir mokslas, ir technika. Dėmesys grožiui, spalvoms, šešėliui, visoms detalėms. Ne paslaptis, ji – ir puiki karikatūros meistrė.

„Besibaigiant vasarai, saulė savo šviesą meta tokiu kampu, kad jurginai, astros, serenčiai ir kitos rudeninės gėlės nusidažo neįprastai sodria spalva. Tokio sodrumo norėjau ir savo paveiksluose. Dėka tamsių fonų gėlių dėmės atrodo dar ryškesnės“, – prisistatydama rašo autorė. Ji paveikslus „audžia“ į vieną plokštumą (primenančią tekstilę labiau nei tapybą), tarsi rinkdama gėlių puokštę. „*Floros sezonas mano tapyboje tęsiasi jau 8 metai. Sulig kiekvienu sezonu išmokstu vis daugiau ir daugiau*

augalų pavadinimų. Sako, kad per septynetą metų žmoguje pasikeičia visos ląstelės. Gal virsmas laukia ir mano tapybos?“, – sako autorė.

Nuo 2006 metų dailininkė surengė 17 personalinių parodų Vilniuje, Kaune, Druskininkuose, Juodkrantėje, Anykščiuose, dalyvauja grupinėse tapybos, kaligrafijos, miniatiūrų ir karikatūrų parodose, pleneruose. Lietuvos technikos bibliotekoje ši paroda – jau antroji (pirmoji – 2011 m.), 2009 m. surengtos personalinės parodos sakraliose erdvėse – Jeruzalės galerijoje (Vilnius) ir Anykščių koplyčioje (Anykščiai); pernai – Kauno galerijoje „Aukso pjūvis“.

□

„Tyla tarp žmonijos nuopuolio ir pakilimo“

Jaunosios estų juvelyrų kartos atstovų paroda Aušros vartų (AV17) galerijoje

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Du jauni estų menininkai Urmas Lūis ir Hans-Otto Ojaste kuria kaip vientisas tandemas. Prieš trejus metus Estijos menų akademijos Juvelyrikos ir kalvystės fakultete jiedu įkūrė *Urmās-Ott* grupę, kuri tarsi iššūkis tradiciškam juvelyrikos amato suvokimui ir vertinimui. Jiedu naujai ne tik kuria, bet ir eksponuoja šią meno šaką. Jau yra surengę tris personalines parodas Estijoje, dalyvavę grupinėse parodose ir užsienyje: Izraelyje, Italijoje, Vokietijoje.

Parodos pavadinimas „Tyla tarp žmonijos nuopuolio ir pakilimo“ kaip filosofinis amžinas Žemės ir žmonijos išlikimo klausimas, itin aktualus ir šiandien. „Jau pats parodos pavadinimas referuoja į efemeriską ir transcendentinį laiko tarpsnį, kurio aiškių ribų identifikuoti neįmanoma. Šis laiko periodas greičiau yra pačių autorių vaizduotės kūrinys, paklūstantis jų pačių nustatytoms laiko kategorijoms, todėl ir parodos formatas šį kartą bus kiek netradicinis ir neapibrėžtas, nulemtas tik menininkų fantazijos“, – pristatoma parodos anotacijoje.

Jiedu ant unikalios estetiškos platformos (pasendintų, pakrypusių lentų) eksponuoja 18 meno kūrinių, dauguma jų yra ir praktiški daiktai, būtini norint išgyventi pasikeitus sąlygoms jų pramanytame postapokaliptiniame pasaulyje. Darbai: nuo kišeninio butelio gyvybiškai reikalingam skysčiui nešiotis (žalvaris, granitas) iki kompasos (aliuminis, varis, žalvaris, sidabras, kalnų krištolas). Išskirtinė vietą čia užima diržai, apyrankės su įvairiais laikikliais. Jų paskirtis ne tik adatas, kitus gyvybiškai svarbius būties daiktus laikyti, bet ir sėklas

(pagrindinių daržovių) kaupti.

Labai vyriški, dvasios kario atributai: žūklės įrangos vėrinys, ugnies skeltuvai, šovinio gilzės dėžutė, švilpukas, kelių kario diržas (grandinė, divračio padanga), kartu visai ne materialus dvasinis labirinto formos žemėlapis (žalvaris), kuris gali būti prisiūtas prie drabužio... Kūriniai skirti medžiotojui, žvejui ir sodininkui. Penkioliktu numeriu pažymėtas meninis objektas yra ženkliukai – apie tris žmogaus, išgyvenusio apokalipsę, kompanionus – naikinimą, chaosą ir mirtį. Vaikinams titnagas, Damasko plienas, žalvaris, melchioras, kaulas, vilna

turi didesnę reikšmę nei deimantai, o sidabras nusveria dėl jo antiseptinių savybių. Juk pinigai nevalgomi...

Žmogiškosios dvasinės vertybės (natūralumas, santūrumas bei pirmapradiškumas, jų skleidžiama informacija, prisiminimai) jiems svarbiau nei dirbtinės vertės, vizualinė estetika. Kartu su grupe „Postinstrumentum“ Urmas su Otto nuolat rengia eksperimentinės muzikos garsovaizdžius, artindami ryšį su žiūrovu. Tąkart iš galerijos rūsyje esančio kito eksponato (simbolizuojančio pasaulį po apokalipsės) sklido jų sukurta įrašyta specifinė muzika, su ja jiedu pernai dalyvavo vienoje tarptautinėje instaliacijų parodoje Kaune. Kad ir kokiai meno rūšiai atstovautų meistriukų darbai, iš visų medijų jiems svarbiausia juvelyrika. □

Urmo ir Otto paroda galerijoje AV17.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Paminėtos 150-osios vaikų literatūros tėvo Prano Mašioto gimimo metinės

Algis Vaškevičius

Jau netrukus, gruodžio 19-ąją, sukaks 150 metų nuo vieno garsiausių Lietuvos vaikų rašytojo, pedagogo, publicisto, kultūros veikėjo Prano Mašioto (1863–1940) gimimo. Šakių viešosios bibliotekos vaikų literatūros skyrius, pažymėdamas tai, kad šiemet minima tokia sukaktis, 2013-uosius metus yra paskelbęs Prano Mašioto metais Zanavykijuje.

Garbingas lietuvių vaikų literatūros tėvo vardas Pranui Mašiotui prigijo seniai, dar jam gyvam esant. Šis vardas pelnytas iškiliais šio švietėjo, vieno iš tautinės mokyklos kūrėjų ir vaikų rašytojo darbais, originaliomis bei verstinėmis knygomis, vadovėliais. 1969–1983 metais Lietuvoje leistas „Prano Mašioto knygnėlis“, kuriame pasirodė 37 originalios ir verstinės P. Mašioto knygelės, išspausdintos 25–30 tūkstančių tiražais, daugeliui Lietuvos vaikų buvo tapusios tarsi savotiška enciklopedija, langu į pasaulį.

Šiemet balandžio mėnesį visoje Lietuvoje buvo minima 13-oji Nacionalinė bibliotekų savaitė. Pirmąjį renginį visos šalies bibliotekos skyrė būtent Prano Mašioto minėjimui, visur vyko P. Mašioto kūrybos skaitymai, buvo prisiminta jo biografija, apžvelgtas atminimo įamžinimas.

Spalio 25-ąją artėjantis rašytojo jubiliejus buvo paminėtas jo gimtajame zanavykų krašte, Kudirkos Naumiestyje esančiame Vinco Kudirkos muziejuje. Būtent Šakių valsčiuje, Pūstelninkų kaime jis gimė. Dabar šis kaimas priklauso Vilkaviškio rajonui.

Minėjimo rengėjai sulaukė pilnos lankytojų salės. Tarp jų buvo ir P. Mašioto giminaitės Janina Žemaitaitienė, Danutė Andriušytė ir Aldona Banevičienė, 2002 metais įsteigtos Prano ir Jono Mašioto atminimo puoselėtojų draugijos pirmininkė Virginija Pūrienė su jaunaisiais mašiotukais ir daugelis kitų.

Muziejaus darbuotojai, pristatydami P. Mašioto gyvenimą ir kūrybą, sakė, kad rašytojo kelią mini dvi kartinės Lietuvos datos – jis gimė 1863-aisias, sukilimo metais, o mirė prasidėjus Lietuvos okupacijai 1940 metais. Būtent Naumiestyje jis lankė tuometę rusišką pradžios mokyklą, vėliau baigė Marijampolės gimnaziją. Renginio metu paminėta, kad neatsitiktinai jis vyksta V. Kudirkos muziejuje – P. Mašiotas ir V. Kudirka nemažai bendravo, „Tautiškos giesmės“ autorius buvo pajauniu savo bičiulio vestuvėse, kai šis vedė Mariją Jasienskytę.

Viena iš Prano Mašioto serijos knyglių

Parodoje – rašytojo kūryba įvairiomis kalbomis

Prano Mašioto giminaitės.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Renginio metu visus sužavėjo jaunieji skaityvai, paskaitę ištraukų ir P. Mašioto prisiminimų apie jo vaikystės dienas, tėviškę. Pasakojimai buvo iliustruoti įdomiomis nuotraukomis iš archyvų. „Ne kam, o priaugantiems priklauso ateitis“, – buvo pacituoti P. Mašioto žodžiai apie jaunimą, pabrėžus, kad jis turėjo matematiko mąstymą, švelnią poetinę prigimtį bei buvo apdovanotas kalbos jausmo harmonija. Visa tai ir leido nuveikti tiek daug darbų, ypač jaunosios kartos labui.

Net 24-erius metus P. Mašiotas dirbo matematikos mokytoju Rygos realinėje mokykloje, trejus metus buvo Voronežo lietuvių gimnazijos direktorius. 1919–1923 metais jis dirbo Lietuvos švietimo viceministru, jam buvo suteiktas Lietuvos universiteto garbės daktaro vardas. Rašytojas buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 1-ojo ir 2-ojo laipsnio ordiniais, 1933 metais jis buvo išrinktas Lietuvos rašytojų draugijos garbės nariu.

Nuo 1929 m. rašytojas atsidėjo tik kūrybai, vadindamas save „rašytoju ne iš pašaukimo, o iš pareigos“. Sunku net patikėti, kad jis bendradarbiavo net 70-tyje periodinių leidinių, parašė per 600 straipsnių, parengė aštuonis matematikos, fizikos ir kitų mokslų vadovėlius, išleido beveik 40 originalių ir apie 100 verstinių knygų. Jis mokėjo keletą užsienio kalbų, ypač gerai – vokiečių kalbą.

Prasidėjus Lietuvos okupacijai, 1940-aisiais iš nuosavo namo Kaune jis buvo priverstas išsikraustyti į Kačerginę, kur netrukus mirė. Mašiotai susilaukė trijų vaikų, jo dukra Marija Mašiotaitė, ištekėjusi už paskutiniojo iki okupacijos Nepriklaus-

somos Lietuvos užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio, parengė prisiminimus apie tėvą, kurie buvo išleisti 1982 metais, o 1996-aisiais pasirodė naujas jų leidimas.

Čikagoje gyvenanti Prano Mašioto anūkė Baniūtė Mašiotaitė-Kronienė 2002 metais Prano ir Jono Mašioto atminimo puoselėtojų draugijai doveno savo tėvų, Veronikos ir Jono Mašioto, knygų biblioteką, o 2005 metais perdavė ir savo atgautą tėvų turtą – kelis sklypus ir namą Kačerginėje. Ši draugija puoselėja rašytojo palikimą, rengia kūrybines stovyklas, kuria Mašiotynės ateities viziją. Čia yra sukurtas Pasakų parkas.

Visoje Lietuvoje šiemet vyksta ir daugiau renginių, skirtų vaikų literatūros klasikui. Virtualią parodą yra parengęs Klaipėdos universitetas, kuris saugo nemažai jo darbų. Rašytojo atminimui neseniai serijoje „Žymūs žmonės“ išleistas 2 litų nominalo pašto ženklas ir pirmosios dienos vokas. □

Jaunieji mašiotukai skaitė rašytojo kūrybos ištraukas

Lietuvos karininkijos istorija

Stanislovas Abromavičius

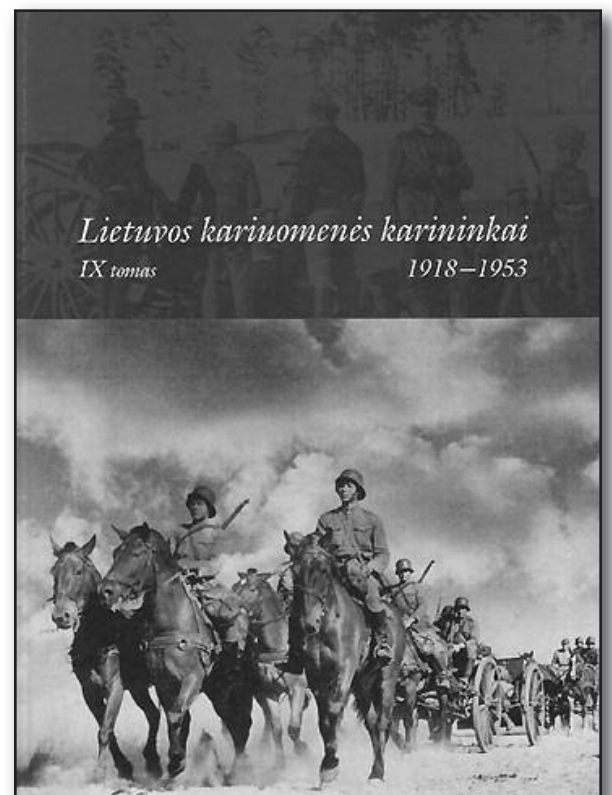
Greta Lietuvoje veikiančių pilietiško visuomeninių organizacijų, daug nuveikusių krašto istorijai anos nepriklausomybės metu įamžinti, karo, pokario kovose žuvusiųjų identifikavime garbingą vietą užima *Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga* (LKKAS). Įkurta lygiai prieš 15 metų šviesaus atminimo doc. Vytauto Jasulaičio (1929–2003), karininko sūnaus, politiko, buvusio Vilniaus mero iniciatyva. Tai jis sumanė organizuoti žmones rinkti medžiagą ir išleisti kelių tomų albumą-enciklopedinį leidinį „Lietuvos kariuomenės karininkai. 1918–1953“. Valstybės išlaikomos organizacijos turėjo savus tikslus ir uždavinius, tarsi sumanytas darbas galėtų palaukti. Į iniciatyvių piliečių pagalbos prašymus buvo atsakoma, kad yra svarbesnių dalykų valstybėje, archyvai palauks, tačiau sąjungos aktyvistai matė, kad sparčiai mažėja žmonių, menančių tuos įvykius ir žinančių apie mūsų inteligentijos žiedą – Lietuvos karininkus. Teko kurti visuomeninę organizaciją.

Pasak dabartinio sąjungos pirmininko Vytauto Zabielsko, pradžia buvo labai sunki. Trūko istorinių šaltinių, dar buvo atviri ne visi archyvai ir muziejai, buvo daug abejingų žmonių, užimančių aukštus postus mūsų valstybėje. Dar 1991 metų rugpjūčio 10 d., minint Lietuvos kariuomenės naikinimo pradžios 50-metį, keliauta į Lamos lagerį ir nustatyta ten nužudytų karininkų tapatybės. Keliauta ten ir

tą koją. Po to liko invalidu. 1946 metų žiemą generolas J. Juodišius iš Lamos buvo išvežtas kartu su pulkininku leitenantu P. Matuliu. J. Juodišius ten mirė, o P. Matulis 1955 metais grįžo į Lietuvą ir buvo po Stalino mirties SSSR aukščiausiojo teismo karinės kolegijos reabilituotas.

Į ketinimus rinkti medžiagą apie tragiškus Lietuvos karininkų įvykius ir jų likimus ir skelbti knygose valdžios žmonės vis dar numodavo ranka. Tad kai jau buvo paruoštas I tomas spausdinimui, pagelbėjo JAV lietuvė Elena Brožytė-Sniegaitienė, paaugėjusi net 15 tūkst. USD, kurių užteko leidimui. Vėliau prie leidybos prisidėjo ir valstybė, visų pirma Krašto apsaugos ministerija (ypač vadovaujant ministrei Rasai Juknevičienei), Kultūros ministerija ir jos kuruojami fondai, taip pat Lietuvoje gerai žinomas JAV verslininkas Juozas Kazickas. Visą darbą, renkant dokumentus, liudijimus, nuotraukas Lietuvai neabejingi žmonės atliko nemokamai, kai kurie jų su knygos herojais susieti kraujo ryšiais. Šiandien žinomas jau apytikris skaičius nužudytų Sibiro lageriuose, tremtyse, tardymo kamerose karininkų: 811, nuo leitenanto iki generolo. Iš viso aštuoniose enciklopedijos tomuose paskelbti duomenys apie daugiau nei 7 tūkstančius Lietuvos karininkų: kariuomenės, atsargos ar partizaninio judėjimo vadų. Nemaža dalis Lietuvos karininkų 1944 metais pasitraukė į Vakarus ir buvo pasklidę po pasaulį. Ir jų pavardes pasisekė surankioti ir paskelbti albumo tomuose.

Teko perversti bylas Lietuvos centrinio archyvo kariniuose fonduose, Vytauto Didžiojo karo muziejuje, jau vėliau pavyko susisteminti SSSR Pabaltijo

nesutیلpo, reiks leisti ir dešimtąjį.

Žuvusiojo karininko sūnus, Lietuvos Seimo narys hab. dr. Arimantas Dumčius negailėjo pagyrų leidinio autoriams, talkininkams, aukotojams. Įvertindamas, kaip sovietiniai okupantai naikino Lietuvos karininkiją, pasakė įdomią sentenciją: „Įdomu, kiek būtų aukų, jeigu 1939–1940 metais būtume su ginklu pasipriešinę okupantams? Manau „kad ne daugiau, nei tada, kai okupantai pajutę nebaudžiamumą, mus naikino...“ A. Dumčius, vertindamas IX tomą sakė, kad labai didelį išpūdį padarė senos,

Knygos pristatymo akimirkos.

1998 metais. Tad pradžia buvo padaryta, reikėjo darbus tęsti...

Lamos lageris yra į rytus nuo Norilsko, Jelunos kalno papėdėje, tos paties pavadinimo ežero pakrantėje. Vietos kapinaitės dar 1990 metų vasarą iškilo didingas paminklas. Jis pastatytas 42-iesiems Lietuvos, Latvijos ir Estijos aukšto rango artilerijos karininkams, kurie čia buvo įkalinti 1941 metų rugpjūčio mėnesį, atminti. Tiek pavardžių tada žinota. Šį paminklą pastatė karininkų giminės ir artimieji. Toje vietoje, kur buvo barakai, dabar stovi iš marmuro išdrožtas koplytstulpis. Šalia koplytstulpio išsidėsčiusios trys skulptūros, simbolizuojančios motinas, laukiančias ilgai negrįžtančių savo sūnų. Prie koplytstulpio pritvirtinta metalinė lenta su visų Baltijos šalių čia kalėjusių karininkų pavardėmis. Šio memorialo autorius – lietuvis Romualdas Svidinskas, vėliau parašęs knygas „Lamos tragedija“ ir „Lietuvos karių likimai“.

Alfonso Zubrecko duomenimis, likusius gyvus aštuonis iškilius Lietuvos artilerijos karininkus nuo 1944-ųjų čia išlaikė kartu iki 1946 metų. Kažkodėl lietuviams karininkams buvo paskirtos geresnės ir lengvesnės darbo vietos. Papulkininkis A. Malijonis buvo lagerio virtuvės duonos riekyklos vedėju, generolas J. Juodišius – visos lagerio zonos ūkvedžiu, generolas V. Žilys – lagerio buhalterijos raštininku, pulkininkas V. Sidzikauskas – džiovyklos vedėju, pulkininkas leitenantas P. Matulis – lentpjūvės brigadininku. Jo brigadoje dirbo pulkininkai V. Jasulaitis ir A. Jonavičius bei majoras B. Steikūnas. O pulkininkas E. Tallat-Kelpša užėmė lagerio virėjo pareigas. 1942–1943 metų žiemą generolas J. Juodišius gulėjo Norilsko lagerių centrinėje ligoninėje, kur gydėsi Lamos lageryje sulaužy-

ypatingos karinės apygardos dokumentus, esančius Lietuvos Ypatingajame archyve, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centre, Vilniaus universitete, Kauno apskrities archyve, Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje, perversti valstybės archyve esančius mirčių liudijimus, pasitelkti internetinius portalus. Pradėjo plūsti žinios iš buvusių Lietuvos karininkų artimųjų, daug duomenų pateikė žurnalistas Vilius Kavaliauskas, kraštotyrininkas Gintaras Lučinskas, neseniai knygą apie tėvelio gyvenimą išleidęs Voldemaras Michalauskas, Kauno aviacijos muziejus, kraštų muziejai. Pagelbėjo ir „Draugo“ laikraščio, išeinančio JAV, archyvas. Kaip sakė mons. Alfonsas Svarinskas, *kai darai gerus darbus, ir Dievas padeda*. Kadangi dalis karininkų buvo susiję su Vytauto Didžiojo universitetu, tai šiandien ir ši aukštoji mokykla talkino autoriams. Albumo IX tomo metrikeje pažymėta net 33 talkininkų pavardės: jau anapilin išėję Henrikas Butkus, Stasys Knezys, Antanas Navaitis, ir vis dar dirbti nepavargę Violeta Zabelskienė, Vytautas Voveris, Asta Reklaitytė, Darius Juodis, Gintas Lučinskas, prof. Stasys Sajauskas, Jūratė Margevičienė, Alvydas Semaška, Asta Aleknaitytė, *birutietė* Edita Almonaitienė ir kiti.

Kai neseniai Kauno karininkų ramovėje gausius būrys žmonių susirinko į naujojo IX knygos „Lietuvos kariuomenės karininkai. 1918–1953“ su-tiktuvės, LKKAS pirmininkas Vytautas Zabielskas pasidžiaugė, kad išleistose aštuoniose tomuose medžiagos publikacija buvo baigta, tačiau reikėjo kai kurias Lietuvos karininkų biografijas pakoreguoti, papildyti, pridėti naujai rastas nuotraukas, kurias rekonstravo Vytautas Malukas. Tokių koregavimų buvo apie keturi tūkstančiai, tad viskas į IX tomą ir

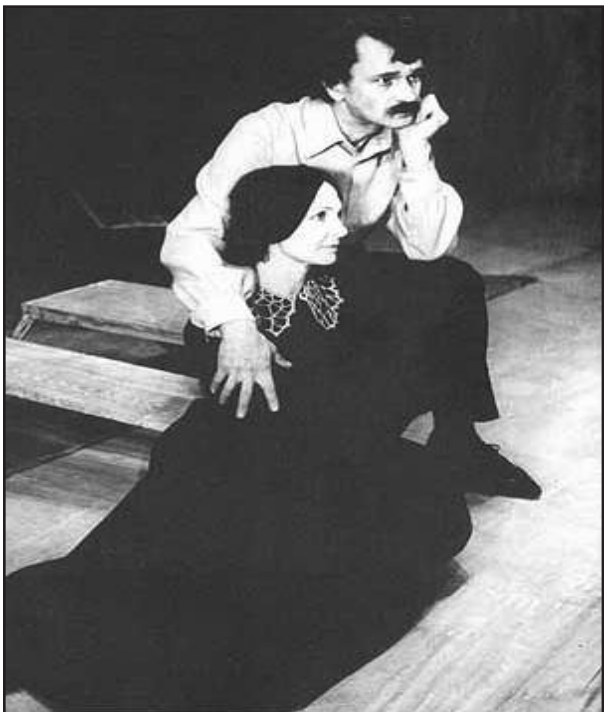

Dalios Lukšaitės-Maciukevičienės nuotraukos

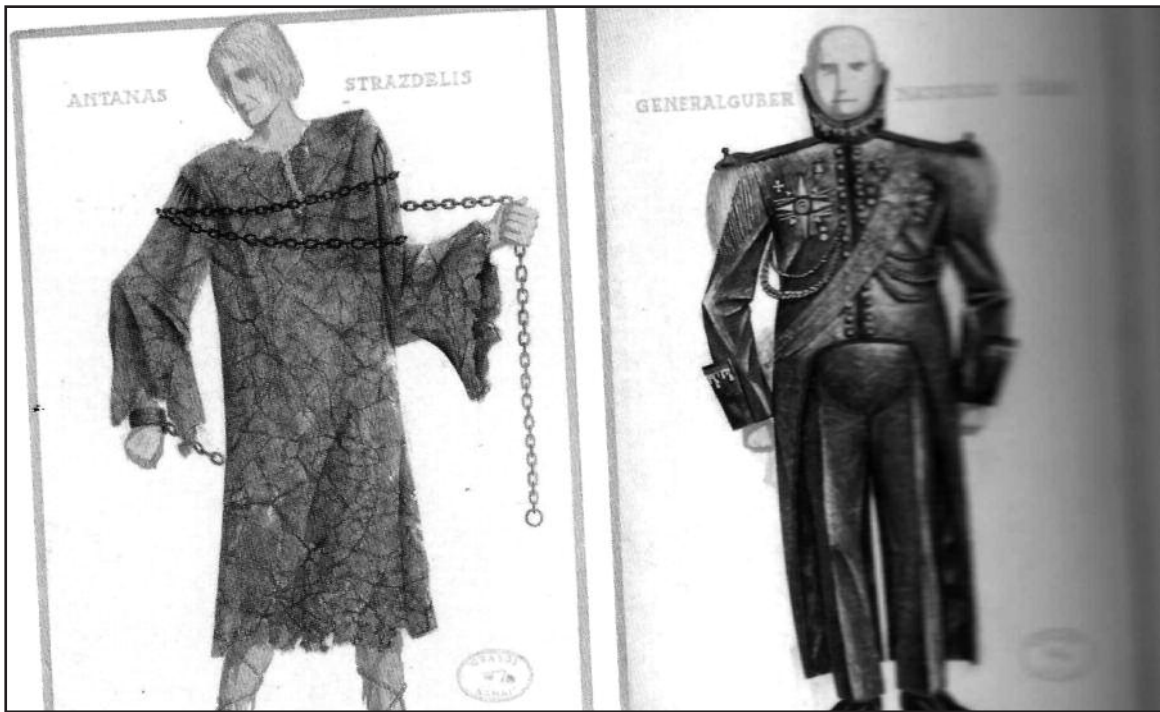
tačiau gražiai restauruotos senosios karininkų nuotraukos. Juk jos kartais pasako ne mažiau nei spausdinami tekstai. Kartu apgailestavo, kad niekaip nesiseka Lukiškių aikštėje įamžinti mūsų didvyriškų kovų atminimą ir pastatyti prasmingą paminklą...

Kauno istorinės prezidentūros vadovė Renata Mikalajūnaitė taikliai pasakė, kad šie darbai padeda atitaisyti istorinę neteisybę ir gal pajėgsim ištrinti sovietinių ideologų pripirštą nepriklausomos Lietuvos prezidento Antano Smetonos įvaizdį, susietą tik su tariamuo autoritariniu valdymu ir su upelio per sienos su Vokietija perbridimu 1940 metų birželį, tarsi nubraukiant šio iškilaus Lietuvos patrioto nuopelnus. Pažiūrėkime pagal surinktos medžiagos prizmę: per tas dvi dešimtis metų buvo paruošta tūkstančiai karininkų, kurie savo gyvenimu, darbais ir apsisprendimu mirė už Tėvynę, įrodė tos santvarkos gyvybingumą. Keli tūkstančiai prieš kelias dešimtis, pabūgusių kovos ir nuėjusių tarnauti okupantams. Pasiūlė, kad surinkta medžiaga, atsigulusi į solidžius albumus, iškeliautų ir į internetą, su ja susipažintų tūkstančiai visame pasaulyje ir sulauktume atbulinio ryšio surinktą medžiagą vis dar patikslinti ir papildyti...

Leidinio pristatymo iškilmės vedęs Kauno įgulos karininkų ramovės atstovas majoras Gediminas Reutas pakartojo generolo Stasio Raštikio posakį, kad *žodžiai tai lyg kulkos*, ramovės viršininkas majoras Donatas Mazurkevičius džiaugėsi, kad veikli ir darbinga LKKAS švenčia tik 15-ąsias metines, o jų darbai jau sunkiai išmatuojami. Tad IX tomas yra gražus atminimo ženklas sąjungos įkūrėjui Vytautui Jasulaičiui, kurio 10-ąsias mirties metines pamini-me. O kad renginys įdomus, knygos reikalingos, liudijo gausybė susirinkusių ramovės salėje žmonių...

Juozas Glinskis. Po Svarstyklių ženklų. Sofija – Marija Černiauskaitė, Konstantinas – Balys Barauskas

Janina Malinauskaitė. „Grasos namai“. Antano Strazdo ir Generalgubernatoriaus kostiumų eskizai

Juozas Glinskis ir lietuvių teatras (2)

Gražina Mareckaitė

Pabaiga. Pradžia 2013 m. lapkričio 2 d. „Kultūroje“

„Grubios, niekingos tikrovės“ ir išvesėjusio blogio stichija vis akivaizdžiau įsigali Glinskio pjesėse, kupinose pikto šaržo, grotesko, absurdiškų dialogų. Tai „Kristibaba“, „Baltos lelijos“, jau minėtoji „Pasivaikščiojimas mėnesienoje“. Šiose pjesėse knibždėte knibžda juodi „nelabieji“, įkūniję šėtoniškuosius pradus – tokio mis spalvomis politiškai užsiangažavęs autorius piešia savo nekenčiamos komunistinės visuomenės diktatorių, konformistus ir žmones-robotus. Glinskis savo dramaturginei kūrybai, kuriai apibrėžti taikomi sunkiai sutaikomi terminai – „žiaurumo teatras“, romantizmas, ekspresionizmas, groteskas, antiutopinė drama, absurdas – racionaliai ir kartu „miglotai“ aiškina savo dramaturgijos žanrinę savitumą, taikydamas jai terminą „pažinimo drama“.

Kas tai? Sekant autoriaus minties vingiais, „pažinimo drama“ turėtų būti universaliausias būdas atskleisti tikrovę, nes „pažinimo drama“, pasak jo, neturi gelmės baimės, ribos tabu, ji „atviromis akimis žvelgia į žmogaus, daiktų ir reiškinių prigimtį. Ji nesmerkia ir neteisina, ji modeliuoja mažuosius pasaulius, į kuriuos sutelpa didieji (...) jaunas žmogus sėmsis išminties ne klystkeliuose, o pažinimo dramose mokykloje, kuri nevarato gražių žodžių, nemoko kil-

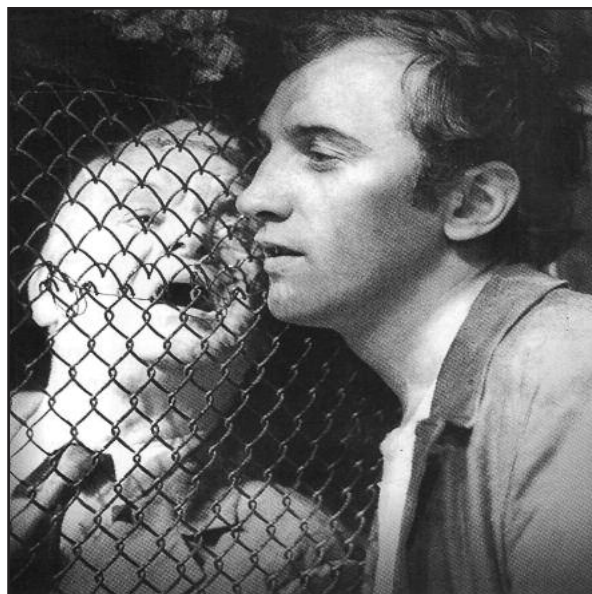
niais pavyzdžiais. Mokykloje, kurios metodas – visa apimanti tiesa“.

1989 m. inscenizavęs Kazio Borutos veikalą „Mediniai stebuklai“, Glinskis sukūrė itin komplikotos struktūros pjesę „Nelabųjų raisto repeticija“. Jau buvo pribrendęs Lietuvos išsilaisvinimas, politinis ir visuomeninis gyvenimas virė ir kunkuliavo, rašytojas matė dalies visuomenės moralinio pasimetimo požymius ir nujaustė būsimums pavojus. Kaip apsispręs žmogus – meistras Dovinė – tradicinių vertybių (jas simbolizuoja kryžius) atžvilgiu, kai nelabųjų vilionėmis ir Satninsko grasinimais jis verčiamas apspiaudyti kapo kryžių... Tai buvo reikšmingas, nors neilgaamžis Klaipėdos dramos teatro spektaklis (rež. Juozas Ivanauskas).

1998 m., jau laisvoje Lietuvoje, dramaturgas parašė pjesę „UABAS „Patria“. Joje ir vėl (priešingai nei daugelis jo teorinių teiginių) atsiliopė į gyvenimo aktualijas, pasibaisėjęs tais metais ypatingai kriminalizuota dalies visuomenės psichologija, žūtbutiniu „buvusiųjų“ siekiu užvaldyti „liaudies“ turtą, pasidalinti įtakos sferomis visose gyvenimo srityse, o ypač žiniasklaidoje. To meto liudininkai gerai prisimena pasisprogdinimus ir bombeles, pakištas po stambių dienraščių redaktorių krėslais. Juo keisčiau, kad šitaip vienas kitam kerštavo bendraminčiai, spaudos rykliai, troškę nusigriebti kuo riebesnį kąsnį nuo ką tik išsilaisvinusios valstybės vargano stalo.

Dramaturgas tikėjosi, kad šis tikrovės faktais parentas dramos kūrinys (fantasmagorija? komedija? farsas?) sudrebins jaunos Lietuvos pamatus, sukrės visuomenę, išgąsdins kaltuosius... Deja, jo žodis nuskendo bendrame triukšme, „nelabiesiems“ jis negalėjo pakenkti, o „dorieji“ viską ir taip matė, bet neturėjo galių ką nors pakeisti. Ką šio kioje situacijoje gali pasakyti „pažinimo drama“, kad ir „atviromis akimis“ žvelgdama į „žmogaus, daiktų ir reiškinių prigimtį“?

2002 m. pokalbyje su dramaturgu teko išgirsti mintis apie kūrėjo savijautą naujo gyvenimo ir naujos patirties akivaizdoje. Glinskis sako: „*Laikai pasikeitė. Sugriuvo visi regimi barjerai. Tuo pačiu iš po kojų išlėkė kažkokia atrama. Dingo jausmas, kad tave seka, kad parėjęs bet kada gali rasti sujauktus stalčius, kad gali būti pakviestas profilaktiniam pokalbiui ar pan. Žodžiu, atėjo laikas, kada gali daryti, ką nori, rašyti, kas atėjo į galvą, arba visai nieko nerašyti. (...) Kaip išsaugoti tą pavojaus jausmą, kuris pažadintų kū-*

„Kingas“. Leonardas Zelčius – Roslevskis, Valentinas Malskis – Aleksandras. Kauno dramos teatras, režisierius – Jonas Vaitkus

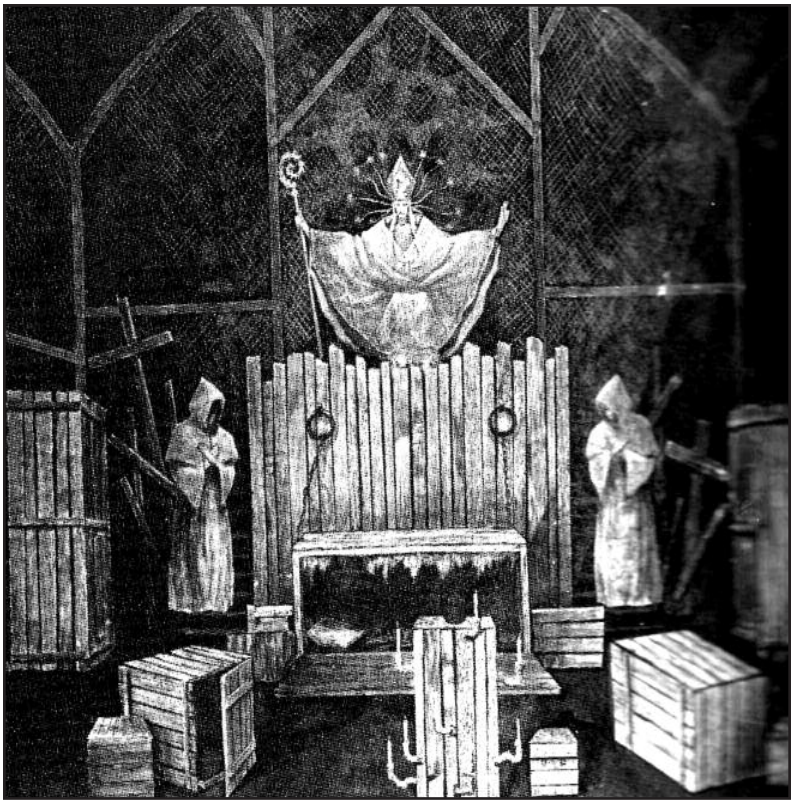
rybos nuotaiką? Juk jeigu kūrinys ko nors vertas, jis turi užsitraukti didelę kieno nors neapykantą. O tas kas nors turi būti labai galingas.“ Ar tai kaina, kurią reikia sumokėti už taip sunkiai pasiektą laisvę?

Tuo metu (dar rankraštyje) jau buvo parašyta nauja pjesė – „Vieno tėvo vaikai“, istorinis epas, pasakojantis apie dramatišką lietuvių tautos nueitą kelią, apie pokario tragedijas, tremtį, kovą, kai su ginklu rankoje stojo „brolis prieš brolį“, kai tuštėjo sodybos, tėvai buvo atskiriami nuo vaikų, žmogus nuo gimtinės. (2006 m. Nacionaliniame dramos teatre ją pastatė rež. Gytis Padegimas, neišvengęs pačiamos dramos tekste slypinčių pavojų – tiesmukų scenų, vizualinių perkrovų ir pan.)

Nepaisant gana pesimistiško Glinskio „nuosprendžio“ kūrybai, nerandančiai akivaizdaus priešo, pavojų, gimstančiai beribėje laisvės erdvėje, dramaturgas ir toliau produktyviai rašo pjeses, dažniausiai satyrines, kupinas kartėlio ir nusivylimo – toks yra 2008 m. išleistas naujų dramų rinkinys „Amoralitetas“, tarp eilučių klausiantis, ko gi reikia šiuolaikiniam žmogui ir šiuolaikiniam teatrui?

Panaudota literatūra:

- Artaud A., *Laiškai apie žiaurumą*, V., 1982, p. 223
Glinskis J., Ignatavičius E., „Ir žvaigždėtą sielos naktį“, *Literatūra ir menas*, 1993 10 16
Landsbergis A., „Blogio veidai trijose lietuviškose dramose“, *Metmenys*, 1973, kn. 26, p. 124
Lankutis J., *Lietuvių dramaturgijos tyrinėjimai*, V., 1988, p. 624
Gražytė-Maziliauskienė I., „Juozo Glinskio dramaturgija ir žiaurumo teatras“, *Metmenys*, 2988, kn. 55, p. 188
Glinskis J., *Pažinimo drama, Literatūros panorama*, V., 1988, p. 73
Glinskis J., Mareckaitė G., *Šiandiena: dramaturgas apie teatrą*, *Laisvoji zona*, V., 2002, p. 105
Mareckaitė G., *Laisvoji zona*, V., 2002, p. 104
Glinskis J., Balsas, V., 1983, p. 266 □

Janina Malinauskaitė. „Grasos namai“. Scenovaizdžio eskizas

Kultūros kronika

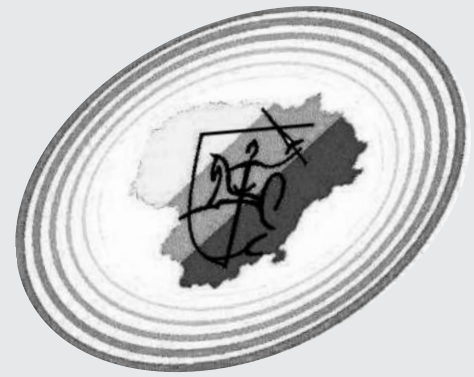

2013 10 04 – 2013 11 30 Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje veikia paroda „Sergejus Paradžanovas. Nežabotos vaizduotės genijus”. Sergejus Paradžanovas – genialus menininkas, dėl laisvos laikysenos nusipelnęs išskirtinės sovietinio režimo nemalonės, visame pasaulyje garsus savo filmais „Užmirštų protėvių šešėliai” (Ukraina), „Granato spalva” (Armėnija), „Legenda apie Suramo tvirtovę” (Gruzija). Spalio 23 d. vyko paskaitos, skirtos S.Paradžanovo kūrybai, taip pat – susitikimai su kino menininko bičiuliu, Gruzijos fotomenininku Jurijumi Mečitovu, sukūrusiu daugybę Paradžanovo portretų ir knygų. Parodos metu vyksta didelio susidomėjimo sulaukęs ciklas „S. Paradžanovo filmų trečiadieniai”. Planuojama aktorės Larisos Kadočnikovos (Ukraina), suvaidinusios pagrindinį vaidmenį filme „Užmirštų protėvių šešėliai”, viešnamė. Sergejus Paradžanovas sunkiai įspraudžiamas į bet kurią buvusio sovietinio kino srovę – jį bando savintis ukrainiečių poetinio kino sekėjai, gruziniškų filmų sakmių kūrėjai. Jo kine vyksta tikrų tikriausias krypčių, stilių, folklorinių elementų ir iš Paradžanovo laikmečio nutvertų estetinių detalių karnavalas, stebinantis ir šiandien vientisa menininko fantazijos jėga.

2013 10 29 – 2014 01 19 Vilniaus paveikslų galerijoje vyks paroda „Dailės istorikas ir kritikas Vorobjovas (1903–1954)”. Pasak parodos kuratorės Giedrės Jankevičiūtės, Mikalojus Vorobjovas – vienas iš talentingų tarpukario Lietuvos intelektualų, siekusių suartinti mūsų šalies kultūrą su Vakarais. Grakščiai, puikiu stiliumi parašyti jo tekstai dėjo pagrindus vakarietiško standartų Lietuvos dailės kritikai ir dailės istorijai. Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūrybos tyrinėtojai žino jį kaip šio menininko kūrybos interpretuotoją, Vilniaus mylėtojai žavisi jo studija „Vilniaus menas” (1940). Parodos tikslas – pristatyti visuomenei svarbiausius M. Vorobjovo biografijos faktus, aplinką, kurioje jis brendė kaip dailėtyrininkas, jo profesinių interesų lauką, svarbiausius darbus, o remiantis jais – kiekvienam smalsiam protui įdomią terpę, kurioje gimė, formavosi ir sklido M. Vorobjovo mintys. Parodą sudaro du skyriai: biografinė dalis ir M. Vorobjovo dailės kritikos pristatymas. Eksponuojami dailininkų Viktoro Petravičiaus (1906–1989), Marijos Račkauskaitės-Cvirkienės (1912–2004) kūriniai iš Lietuvos dailės muziejaus ir Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rinkinių.

2013 11 07 – 2013 11 17 vyks vienuoliktasis Europos šalių kino forumas „Scanorama”. Bus rodomi novatoriški, estetiniais sprendimais provokuojantys ir į jokių kompromisus nesileidžiantys skirtingų kartų Europos režisierių filmai: prancūzo Jeano-Luco Godard'o, brito Peterio Greenaway'aus ir portugalo Edgardo Pêra bendrą filmą, pasaulį nustebinusį rumunų Cristi Puiu ir Corneliu Porumboiu naujausius filmus bei italų Fabio Grassadonios ir Antonio Piazos drąsų ilgametražį debiutą. „Rodome filmus meistrų, be kurių pasaulio kinas neįsivaizduojamas, o šalia – kūrinius tų autorių, kurie pripažinimą įgijo per pastaruosius metus, ir darbus režisierių, kurie dar tik pradeda savąjį kino kelią. Juos vienija ambicija ieškoti radikalių kino kalbos ir, svarbiausia, nepataikauti žiūrovui. Tai mūsų principas, kurio ištikimai laikomės”, – sako Gražina Arlickaitė, Europos šalių kino forumo „Scanorama” direktorė. Prieš kelerius metus naujų vėjų į kiną įnešė ir daug diskusijų sukėlė rumunų filmai. Šiandien naujoji rumunų kino banga nežada nuslūgti. Svarstyti, kur slypi šios šalies kino paslaptis, „Scanoramoje” bus galima žiūrėti lietuviams jau pažįstamų režisierių naujausius darbus – C. Puiu „Tris interpretacijos pratimus” ir C. Porumboiu „Metabolizmą, arba Temstant Bukarešte”. Kaip teigia G. Arlickaitė, tai filmai mėgstantiems intelektualų, iššūkių kiną. Italų režisierių dueto F. Grassadonios ir A. Piazos debiutinis ilgametražis filmas „Salvo” Kanų kino festivalyje nepaliko abejingų. Programoje „Kritikų savaitė” jis laimėjo didįjį prizą. Tai įtampas ir baimės persunktas filmas apie šaltakraujį mafijos žudiką Salvo, kuris klaidžioja būsimo aukos namuose. Tačiau tamsiuose namo koridoriuose jis ne vienas – čia jis sutinka aklą aukos seserį Ritą. Kritikai vieningai sutinka – tai provokuojantis, stiprus ir daug žadantis debiutas, meistriškai varijuojantis žanrais ir originaliai pažvelgiantis į film-noir, veiksmo filmų ir trilerių tradiciją. Po prestižinius kino festivalius keliaujantis filmas užsuks ir į „Scanoramą”.

Ecos de Lituania švenčia 10 metų jubiliejų

Gerbiamieji,

Lietuviškos radijo valandėlės „Ecos de Lituania” sveikinimai iš Berisso miesto (Argentina). Norėtume informuoti Jus, kad šiais metais švenčiame mūsų lietuviškos radijo programos 10-metį.

Esame labai laimingi, kad mūsų vienintelė lietuviška radijo valandėlė visoje Pietų Amerikoje (www.ecosdelituania.com.ar) dar gyvuoja ir susisiekiame su visais lietuviais internetu.

Lapkričio 17 d., sekmadienį, minėsime „Ecos de Lituania” 10 metų jubiliejų šventinių pietų metu su visos Pietų Amerikos Lietuvių Bendruomenių pirmininkais, atstovais ir bendruomenių nariais, dalyvaus daugiau nei 200 žmonių.

Norime Jūsų atsiųstus sveikinimus perskaityti šio susitikimo metu radijo bangomis.

Būtume labai dėkingi, kad galėtumėte atsiųsti mums į ecosdelituania@yahoo.com. ar garso sveikinimą Jūsų laidos, programos, TV kanalo arba radijo stoties vardu (mp3, wav). Trukmė būtų tarp 30 sekundžių ir minutės, sveikinant „Ecos de Lituania” radijo laidos vedėją, bendradarbius ir klausytojus.

Būtų gerai, kad pridėtumėte ir Jūsų laidos, programos, TV kanalo arba radijo stoties garso šaukinį.

Asmeniškai sveikinančius prašome įrašė pasakyti vardą, pavardę, kitą informaciją apie save (pareigas, profesiją).

Pagarbiai,

Juan Ignacio Fourment Kalvelis
„Ecos de Lituania” vedėjas

